

Η Μέση Εκπαίδευση στην πόλη της Έδεσσας –Δημογραφικές όψεις του Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

Ελένη Αράπογλου

Η παρούσα εισήγηση φιλοδοξεί να σκιαγραφήσει τις δημογραφικές όψεις της Μέσης Εκπαίδευσης στην πόλη της Έδεσσας από το 1914 έως το 1950. Ειδικότερα παρουσιάζεται η περίπτωση του Γυμνασίου Έδεσσας, όπως αυτή διαγράφεται μέσα από το αρχειακό του υλικό στο διάβα των χρόνων. Συγκεκριμένα στόχο έχει να αποτυπώσει τη ροή του μαθητικού πληθυσμού σε όλη τη μελετώμενη περίοδο και να καταδείξει πώς συμπεριφέρονται μεταβλητές όπως το φύλο, η κοινωνική προέλευση, η γεωγραφική προέλευση στην τροχιά που διανύουν οι μαθητές εντός του εκπαιδευτικού οργανισμού σε καθεμιά από αυτές τις δεκαετίες.

Η εξέταση των σχέσεων των εκπαιδευτικών θεσμών ή των ιδρυμάτων με την κοινωνία καθίσταται εξαιρετικά παραγωγική. Τα δεδομένα μιας τυπικής σχολικής μονάδας μπορεί να ανοίξουν ενδιαφέροντα διάλογο με τις παράλληλες χρονικές πραγματικότητες του εκπαιδευτικού συστήματος. Ταυτόχρονα, με την αξιοποίηση των στοιχείων αυτών συντελείται η δυνατότητα μετάβασης από την εκπαιδευτική στην κοινωνική πραγματικότητα, μιας και στους ρυθμούς του σχολείου αντικατοπτρίζεται ο παλμός ενός κοινωνικού συνόλου που αντιδρά στα ερεθίσματα της κάθε εποχής. Το σχολείο, ως ένας ζωντανός και εξελικτικός οργανισμός με συγκεκριμένες λειτουργίες, προσαρμόζεται και αντανακλά τις επίσημες εκπαιδευτικές πολιτικές του κράτους, αλλά και μαρτυρά την επίδραση που έχουν σε αυτό οι ιστορικές συνθήκες. Ως μια μικρογραφία της ανθρώπινης κοινωνίας, αντικατοπτρίζει τα γεγονότα που συμβαίνουν σε αυτή με τον δικό του τρόπο. Τα μαθητολόγια είναι συχνά μάρτυρας των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών υπό τις οποίες λειτουργεί ένα σχολείο, και δεν είναι λίγες οι φορές εκείνες που σε ένα τέτοιο βιβλίο χωρά σε λίγες μόνο λέξεις η ιστορία ενός τόπου.

Βαλκανικοί πόλεμοι, Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος, Μικρασιατική καταστροφή, Οικονομική κρίση του 1932, Κατοχή, Εμφύλιος, Δικτατορία Κονδύλη, Δικτατορία Μεταξά συνθέτουν το ιστορικό πλέγμα αυτής της περιόδου. Οικονομική δυσπραγία, υψηλή νοσηρότητα του πληθυσμού, εσωτερικές μετακινήσεις, απουσία σαφούς εκπαιδευτικής πολιτικής, κοινωνικές και γεωγραφικές ανισότητες συνθέτουν το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Η πόλη της Έδεσσας, αλλά και ο ευρύτερος Νομός Πέλλας βιώνει τα γεγονότα αυτά με σημαντικές αλλαγές στη δημογραφική, κοινωνική και οικονομική του σύνθεση. Η παιδεία παρά τα σημαντικά εμπόδια που αντιμετωπίζει, ακολουθεί το δικό της δρόμο εξέλιξης.

Για πάρα πολλά χρόνια η Μέση Εκπαίδευση στο Νομό Πέλλας είναι συνυφασμένη με το Γυμνάσιο Έδεσσας, αφού σε αυτή λειτουργεί το μοναδικό εξατάξιο Γυμνάσιο ως τις αρχές τουλάχιστον της δεκαετίας του 1940. Το εν λόγω σχολείο ως και το έτος 1941 περιλαμβάνει στις τάξεις του μαθητές και των δύο φύλων. Ο θεσμός της συνεκπαίδευσης συνδέεται άμεσα με ευρύτερα κοινωνικά, πολιτιστικά και ηθικά ζητήματα, όπως η γυναικεία εκπαίδευση, η ανισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών και άλλα. Στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης παρατηρείται πολυπλοκότητα και ποικιλία. Μικτά σχολεία στην επαρχία και αμιγή στις μεγάλες πόλεις. Για τη συνεκπαίδευση αρρένων και θηλέων στη Μέση Εκπαίδευση η Πολιτεία κρατά επιφυλακτική στάση επειδή δεν θεωρεί ώριμη την ελληνική κοινωνία για την αποδοχή της. Ωστόσο, αναγκάζεται να ανεχθεί τη συνεκπαίδευση και να επιτρέψει τη φοίτηση κοριτσιών στα Γυμνάσια Αρρένων, στις πόλεις που ο αριθμός αυτών ήταν ελάχιστος και δεν επέτρεπε τη σύσταση νέων Γυμνασίων Θηλέων. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και το Γυμνάσιο της Έδεσσας, μέχρι και το σχολικό έτος 1941-1942, οπότε και προκύπτει η ανάγκη ιδρύσεως του Γυμνασίου Θηλέων, λόγω της αύξησης της συμμετοχής των κοριτσιών στη Μέση Εκπαίδευση. Σε έκθεση του τότε γυμνασιάρχη κ. Κωνσταντίνου Σταυρόπουλου προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων διαβάζουμε ότι στο Γυμνάσιο Θηλέων εκδηλώνεται πυρκαγιά στις 14 Φεβρουαρίου 1958, η οποία καταστρέφει ολοσχερώς το σχολείο και τα αρχεία του. Για το λόγο αυτό και μελετούμε το Γυμνάσιο Έδεσσας ως μικτό σχολείο από το 1914-1941 και ως Γυμνάσιο Αρρένων από το 1942-1950.

Από εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας προς το Γυμνάσιο Έδεσσας πληροφορούμαστε τα σχετικά με το θεσμό των συσσιτίων. Τα μαθητικά συσσίτια

εισήχθησαν και επιβλήθηκαν σε όλες τις πολιτισμένες χώρες για λόγους υγιεινολογικούς, καθώς ο υποσιτισμός ενοχοποιούνταν για την εκδήλωση της φυματίωσης, κοινωνικούς και παιδαγωγικούς. Κατά τα έτη στα οποία το σχολείο παρέχει σίτιση στους μαθητές του παρατηρούμε, πως αποτελεί ένα σημαντικό μέσο ανακούφισης αφού, οι αριθμοί των εγγεγραμμένων στις καταστάσεις του Γυμνασίου μας αγγίζουν κάποιες φορές και τα 2/3 του συνολικού μαθητικού πληθυσμού. Προτεραιότητα δίνεται στα ασθενικά σε κατάσταση υποσιτισμού παιδιά και αδιακρίτως σε κάθε άπορο μαθητή. Αποκλείονται από αυτά οι μαθητές εύπορων οικογενειών μετά από αξιολογική κρίση της Εφορείας Μαθητικών Συσσιτίων. Οι συμμετέχοντες οφείλουν να εισφέρουν χρηματικό ποσό καθορισμένο από την εκάστοτε επιτροπή που ορίζει το κάθε σχολείο. Από την καταβολή αυτή απαλλάσσονται οι άποροι μαθητές, οι πολύτεκνοι, καθώς και όσοι προέρχονται από πυρποληθέντα ή καταστρεφέντα χωριά, από ορεινές και άγονες περιοχές, από «συμμοριόπληκτες» περιοχές, από περιοχές που εκκενώθηκαν κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων, οι ορφανοί, οι πρόσφυγες, οι γόννοι εκτελεσθέντων, τα τέκνα Μακεδονομάχων. Τα μαθητικά συσσίτια οργανώνονται, επεκτείνονται και λειτουργούν μέχρι και το 1940 και επαναλειτουργούν το 1946. Η εισφορά παύει να ισχύει από το σχολικό έτος 1943-1944 για τους μαθητές των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης.

Πέρα από το τέλος εισφοράς μαθητικών συσσιτίων οι μαθητές του Γυμνασίου πληρώνουν και «εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής και ανανέωσης αυτής». Αυτά διατηρούνται σε όλη τη διάρκεια της μελέτης μας, καταβάλλονται με την εγγραφή και πληρώνονται σε τρεις δόσεις. Η πρώτη δόση με την εγγραφή και οι υπόλοιπες καταβάλλονται στην αρχή του κάθε επόμενου τριμήνου. Η τήρηση της κίνησης των εκπαιδευτικών εισφορών γίνεται σχολαστικά στα Μαθητολόγια που τηρεί το σχολείο, αφού αποτελούν βασική πηγή των εσόδων λειτουργίας των σχολείων, όπως αποδεικνύει και η υπ' αριθμό 118475/7-11-40 διαταγή του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Δυστυχώς ελλείπει των Μαθητολογίων από το 1914 έως και το 1932, έτη για τα οποία υπάρχουν μόνο οι Γενικοί και Ειδικοί Έλεγχοι, έχουμε σαφή εικόνα της καταβολής ή μη των εκπαιδευτικών τελών μόνο για τα χρόνια από το 1933 κι έπειτα. Από την υποχρεωτική εκπαιδευτική εισφορά, απαλλάσσονται οι μαθητές που προέρχονται από πολύτεκνες οικογένειες, όσοι έχουν κριθεί άποροι, τα τρίτα τέκνα, οι αριστούχοι, οι γόννοι εκτελεσθέντων, τα τέκνα Μακεδονομάχων. Μετά τον Εμφύλιο πόλεμο οι λόγοι απαλλαγής αφορούν και σε μαθητές που προέρχονται από συμμοριόπληκτες περιοχές, σε πυροπαθείς από τη δράση συμμοριτών και σε εκτελεσθέντες υπό των συμμοριτών. Γενικά θα μπορούσαμε να σημειώσουμε πως οι λόγοι απαλλαγής από τις εκπαιδευτικές εισφορές ακολουθούν την επίσημη πολιτική του κράτους και αποτυπώνουν τη στάση του απέναντι στα γεγονότα. Έτσι, πέρα από τις περιπτώσεις που αφορούν στην απορία, την πολυτεκνία, τους πρόσφυγες και τους αριστούχους, συναντούμε αρχικά τις περιπτώσεις των τέκνων Μακεδονομάχων ενώ από το 1945 κι έπειτα τη θέση τους παίρνουν τα τέκνα των εκτελεσθέντων, των πυροπαθών και των θυμάτων πολέμου με ειδική μνεία σε αυτούς που τα σπίτια τους κάηκαν ή οι γονείς τους σκοτώθηκαν «εκ του συμμοριτισμού»¹.

Η συνολική εικόνα των ετών δείχνει ότι οι μαθητές του Γυμνασίου Έδεσσας που τελικά απαλλάσσονται είναι περισσότεροι από αυτούς που καταβάλλουν τα μαθητικά τέλη, αφού αγγίζουν το 62% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού. Πέρα όμως από εκείνους που δεν καταβάλλουν εξ ολοκλήρου την εκπαιδευτική εισφορά,

¹ Μαθητολόγια Γυμνασίου Έδεσσας 1933-1950

υπάρχουν κι αυτοί που απαλλάσσονται κατά το ήμισυ. Πρόκειται κυρίως για τέκνα εκπαιδευτικών, δημοσίων υπαλλήλων ή δεύτερου τέκνου γονέα που ήδη έχει ακόμα ένα παιδί στο σχολείο. Οπότε, μπορούμε να φανταστούμε ποιο είναι τελικά το ποσό που μπαίνει στα σχολικά ταμεία και ποιες ανάγκες μπορούν να καλυφθούν με αυτό. Τα εκπαιδευτικά τέλη αποτελούν σε αρκετές περιπτώσεις ανασταλτικό παράγοντα της φοίτησης των παιδιών, ιδιαίτερα των προερχόμενων από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και του γυναικείου φύλου, αφού συχνά δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά και αναγκάζονται να διακόψουν τις σπουδές τους.

Η περίοδος που μελετάμε, αλλά και ολόκληρος ο 20^{ος} αιώνας έχει χαρακτηριστεί ως αιώνας της νεολαίας. Οι νεανικές συλλογικότητες που εμφανίζονται αυτήν την εποχή δημιουργούν ιδιαίτερες εθνικές ταυτότητες, διαφορετικές «νεολαίες». Με αυτόν τον τρόπο η νεότητα, είτε ως διατύπωση διαφορετικότητας, η οποία απαιτεί παρέμβαση των θεσμών, είτε ως ταυτότητα της οποίας οι φορείς διεκδικούν την αυτονομία αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο πολιτικών παρεμβάσεων. Έτσι, λοιπόν οι νέοι, και ιδιαίτερα οι μαθητές, ακούσια ή εκούσια συμμετέχουν σε ποικίλες μορφές στράτευσης: αντιστασιακές οργανώσεις στην Κατοχή, νεανικές κομματικές οργανώσεις με ποικίλα πολιτικά πρόσημα όπως η ΕΟΝ, η ΧΑΝ, οι Πρόσκοποι. Από τα πρώτα χρόνια ιδρύσεώς του Γυμνασίου Έδεσσας χαρακτηριστικός είναι ο μεγάλος αριθμός μαθητών, κυρίως από τα ανώτερα και μεσαία στρώματα, που εγγράφεται στις τάξεις των προσκόπων. Η συμμετοχή των μαθητών σε αυτούς θεωρείται από το Κράτος ως εθνικής σημασίας ζήτημα, αφού η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθούν οι ελληνικές κυβερνήσεις στη Μακεδονία εντάσσεται απόλυτα στα πλαίσια της εθνικής πολιτικής στον ίδιο χώρο. Το ζήτημα της «ξеноφωνίας» με τις γλωσσικές και εθνικές επιδράσεις του θεωρείται από τις ελληνικές κυβερνήσεις αυτής της εποχής μείζον εθνικό θέμα. Ως ο καταλληλότερος δρόμος προτάθηκε η εκπαιδευτική πράξη και αναζητήθηκαν οι αποτελεσματικότερες μέθοδοι για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Από το 1936 οι μαθητές του Γυμνασίου Έδεσσας εγγράφονται στην ΕΟΝ και από το 1939 η εγγραφή αυτή γίνεται υποχρεωτική. Οι κανονισμοί της εποχής επιβάλλουν οι μαθητές να είναι κουρεμένοι με την ψιλή. Στην τελευταία τάξη επιτρέπεται τιμητικά να μην είναι τόσο κουρεμένοι. Σε αντίθεση με τα προσκοπικά σώματα η πλειοψηφία των μαθητών που εγγράφεται αρχικά στην ΕΟΝ προέρχεται από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου διαλύει όλες τις έως τότε υπάρχουσες οργανώσεις και ιδρύει το Νοέμβριο του 1936 την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας, τη γνωστή ως ΕΟΝ, μια κρατική οργάνωση, άμεσα εξαρτώμενη από το καθεστώς. Η ΕΟΝ αποτελεί την πιο οργανωμένη προσπάθεια του καθεστώτος να προπαγανδίζει τις αρχές του και να εξασφαλίσει την παρουσία του στα λαϊκά στρώματα. Η μη συμμετοχή σε αυτήν σημαίνει αυτόματο αποκλεισμό από τις ανώτερες σπουδές, καθώς και από την αγορά εργασίας.

Το Γυμνάσιο Έδεσσας πέρα από το αρχείο εγγράφων που τηρούσε, τηρούσε αρχείο μαθητολογίων, γενικών και ειδικών ελέγχων, καθώς και αρχείο σχολικής εφορείας. Ειδικότερα, από την ανάλυση και την επεξεργασία των πρωτογενών πηγών για την περίοδο 1914-1950 μπορούμε να συναγάγουμε πως οι μεταβλητές της γεωγραφικής απόστασης, της κοινωνικής προέλευσης, του φύλου επιδρούν στην πρόοδο και την πορεία των μαθητών και μας επιτρέπουν να κάνουμε λόγο για μια επιλεκτική λειτουργία του σχολείου με το τελευταίο, να λειτουργεί ως φίλτρο της φοίτησης των παιδιών. Την περίοδο αυτή δεν φαίνεται να συντελείται άμβλυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, αφού δεν παρατηρείται και σημαντική βελτίωση της

φοίτησης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως είναι αυτές των γόνων των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, των κοριτσιών και των ορφανών μαθητών.

Αν και ο αριθμός των παιδιών που φοιτούν την περίοδο αυτή στο Γυμνάσιο Έδεσσας παρουσιάζεται σταθερά ανοδικός, με κάποιες μικρές αυξομειώσεις που οφείλονται στην επίδραση των ευρύτερων κοινωνικών συνθηκών, οι μαθήτριες φαίνεται να υπολείπονται αριθμητικά των μαθητών σε ποσοστά εγγραφής. Φυσικά, κάτι τέτοιο δε θα πρέπει να προκαλεί εντύπωση, καθώς οι αντιλήψεις για τη γυναικεία εκπαίδευση παραμένουν παγιωμένες μέχρι και την εποχή που μελετούμε, παρόλο που έχει αρχίσει να διαφαίνεται μια μικρή μετατόπισή τους προς προοδευτικότερες θέσεις. Η αποτύπωση της εξέλιξης της φοίτησης των μαθητών του Γυμνασίου παρουσιάζει μια πρώτη μεγάλη αύξηση τα έτη μετά το 1923, απόρροια της έλευσης και εγκατάστασης στην περιοχή προσφύγων. Η αυξητική αυτή πορεία συνεχίζεται ως και το 1929 οπότε και παρατηρείται μια αισθητή μείωση στον αριθμό των αρρένων μαθητών, καθώς με τη μεταρρύθμιση του 1929 δημιουργούνται τα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία κι έτσι πολλά αγόρια επιλέγουν μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση να φοιτήσουν σε αυτά. Η επόμενη σημαντική μείωση καταγράφεται και για τα δύο φύλα το έτος 1935, λόγω των αλλαγών που προωθεί στην παιδεία η κυβέρνηση Κονδύλη. Η ανακαινιστική προσπάθεια που είχε ξεκινήσει με τη μεταρρύθμιση του 1929 αναστέλλεται: καταργείται ο νόμος που προέβλεπε την εισαγωγή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες με απολυτήριο Γυμνασίου ή πρακτικού Λυκείου, η καθαρεύουσα επανέρχεται στις τρεις τάξεις του Δημοτικού και το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας καταργείται από το Γυμνάσιο. Τις επόμενες δύο χρονιές ο αριθμός των μαθητών αυξάνεται, για να μειωθεί και πάλι το 1938 συνεπεία του Αναγκαστικού Νόμου του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου. Με το εκπαιδευτικό νομοσχέδιο του Μεταξά το 1937 και την αλλαγή στη διάρθρωση των σχολικών βαθμίδων αρχίζει μια μεγάλη μαθητική διαρροή, ήδη από το δημοτικό σχολείο. Τα επόμενα χρόνια οι μαθητές του Γυμνασίου Έδεσσας ελαττώνονται σημαντικά, αντικατοπτρίζοντας πλήρως την εικόνα της ελληνικής κοινωνίας κατά την περίοδο της Κατοχής. Δυστυχώς λείπει ο Γενικός Έλεγχος του έτους 1944 κι έτσι δεν μπορούμε να έχουμε ποσοτικά δεδομένα για τη συγκεκριμένη χρονιά, ωστόσο από το 1945 ο αριθμός των μαθητών δείχνει να αυξάνεται και παραμένει σχετικά σταθερός ως το τέλος της μελέτης μας.

Τα στοιχεία των μαθητών υπάρχουν στα μαθητολόγια και στους ελέγχους, γενικούς και ειδικούς του Σχολείου. Στα κατάστιχα αυτά, πέρα από τις υπόλοιπες πληροφορίες, αναγράφεται και το επάγγελμα του πατέρα. Είναι αλήθεια ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η αναγραφή του επαγγέλματος παραλείπεται. Η έλλειψη αυτή συνιστά ένα πρόβλημα, αλλά οπωσδήποτε πολύ μικρό. Η ορολογία είναι ενδεικτική των κοινωνικών συνθηκών και αντιλήψεων της εποχής και του τόπου: γονέας στην προκειμένη περίπτωση θεωρείται μόνο ο πατέρας – μόνο αυτός έχει επάγγελμα. Η μητέρα δεν δηλώνεται ποτέ².

Η κοινωνική προέλευση των φοιτώντων, σύμφωνα με το επάγγελμα πατρός, σκιαγραφεί το πώς διαμορφώνεται ο κοινωνικός ιστός της περιοχής αυτήν τη χρονική περίοδο, την άποψη που επικρατεί για το σχολείο και την αναγκαιότητά του ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική βαθμίδα, αλλά και τη δυνατότητα που κάθε κοινωνικοεπαγγελματική κατηγορία έχει να στείλει τα παιδιά της στο σχολείο. Τα αγόρια, προέρχονται κατά το μεγαλύτερο όγκο τους από τις κατώτερες κοινωνικές

² Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

τάξεις και πρόκειται για παιδιά αγροτών και των ασκούντων χειρωνακτικά επαγγέλματα, ενώ τα κορίτσια από τις μεσαίες και τις ανώτερες, με τις περισσότερες να είναι γόνοι εμπόρων. Ωστόσο, αυτοί που τελικά ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους και παίρνουν απολυτήριο από το Γυμνάσιο Έδεσσας προέρχονται για τα αγόρια από τα μεσαία κυρίως κοινωνικά στρώματα ενώ για τα κορίτσια από τα ανώτερα. Τα αποτελέσματα των εμπειρικών ερευνών επιβεβαιώνουν ότι ο σχολικός μηχανισμός νομιμοποιεί τις εκπαιδευτικές ανισότητες οι οποίες με τη σειρά τους αναπαράγουν τις κοινωνικές ανισότητες. Στο εσωτερικό μιας ταξικής κοινωνίας διαμορφώνονται διαφορετικοί τύποι κουλτούρας, τον καθένα από τους οποίους τα επιμέρους άτομα τον αποκτούν αβίαστα στο πλαίσιο της οικογένειας και του περιβάλλοντος μέσα από τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης. Μέσα από αυτές αποκτούν τους κανόνες, τις αξίες, τις γνώσεις, τις αντιλήψεις καθώς, και τα «κυρίαρχα πρότυπα» των τρόπων σκέψης που επικρατούν στο οικογενειακό κυρίως περιβάλλον τους.³

Στις περιπτώσεις της σχολικής διαρροής, που την εποχή αυτή εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή, η αποτύπωση διαφοροποιείται για τα δύο φύλα αναφορικά με την κοινωνικοεπαγγελματική προέλευση. Η σχολική διαρροή καταγράφεται στους γενικούς ελέγχους του σχολείου και ομαδοποιείται στις περιπτώσεις που αναφέρονται παρακάτω. Στην περίπτωση της διακοπής του σχολείου λόγω απουσιών υπερέχουν τα κορίτσια που προέρχονται από τα μεσαία επαγγέλματα ενώ από τα αγόρια όσα ανήκουν στα κατώτερα. Η αποτύπωση των κοριτσιών συνάδει με το γεγονός ότι σε αυτήν την κοινωνικοοικονομική τάξη παρατηρούνται και τα υψηλότερα ποσοστά μετεγγραφής από και προς το Γυμνάσιο Έδεσσας, γεγονός που μας επιτρέπει να εικάσουμε ότι πρόκειται για μια τάξη η οποία μετακινείται ανάλογα με την προσφορά εργασίας κι έτσι αλλάζει σχολικό περιβάλλον. Τα κατώτερα επαγγέλματα, από τα οποία προέρχονται κατά κύριο λόγο οι άρρενες που διακόπτουν το σχολείο λόγω απουσιών, εμφανίζουν μεγαλύτερη δυστοκία στο να ανταπεξέλθουν οικονομικά και να υποστηρίξουν τη φοίτηση των τέκνων τους στο σχολείο. Ακόμα η γη έχει ανάγκη από εργατικά χέρια και τα αγόρια είναι αυτά που πρέπει να αναλάβουν την ενασχόληση με αυτήν, καθώς αποτελεί τη μοναδική πηγή εσόδων της οικογένειας. Στην περίπτωση όμως της εγγραφής χωρίς παρακολούθηση τα πράγματα αλλάζουν. Για τα αγόρια φαίνεται αυτή να αναφέρεται στους προερχόμενους από τα μεσαία επαγγέλματα, σε αντίθεση με τα κορίτσια που αφορά στα προερχόμενα από τα κατώτερα. Η διαφοροποίηση αυτή ίσως οφείλεται στη μεγαλύτερη οικονομική αδυναμία αλλά και στην εδραιωμένη αντίληψη ιδίως στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία και κατ' επέκταση στην εκπαίδευση και για τα αγόρια μπορεί να συναχθεί από το γεγονός ότι πολλές φορές οι ανήκοντες σε αυτά παρατούσαν το σχολείο για να μάθουν την τέχνη του πατέρα τους και να συνεχίσουν την οικογενειακή παράδοση. Η διακοπή για άλλους λόγους (αδυναμία καταβολής εκπαιδευτικών τελών, θάνατος, στράτευση, ασθένεια) αφορά και τα δύο φύλα αυτούς που προέρχονται από τα μεσαία κοινωνικά στρώματα.

Η παρουσία των μαθητριών στο σχολείο φαίνεται να είναι σταδιακά αυξητική κατά το πέρασμα των χρόνων. Αντίστοιχη είναι και η εικόνα των κοριτσιών που ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους στη μέση εκπαίδευση. Παρατηρούμε δηλαδή πως αναλογικά με την αύξηση της συμμετοχής των θηλέων στη μέση εκπαίδευση

³ Bernstein B, *Κοινωνιολογική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης με αναφορά στη σχολική επίδοση* σε Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Εκπαιδευτικές θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Παπαζήση, Αθήνα 1985, σσ. 433-468

αυξάνεται και ο αριθμός εκείνων που παίρνουν απολυτήριο από το Γυμνάσιο. Τα κορίτσια, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, έχουν καλύτερες επιδόσεις στις βαθμολογίες τους ανά τάξη, μένουν σε μικρότερο βαθμό μετεξεταστέες σε κάποιο μάθημα και τέλος, ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άρρενες. Οι άρρενες μαθητές του Γυμνασίου Έδεσσας υπολείπονται βαθμολογικά από τις μαθήτριες κατά τα περισσότερα έτη, απορρίπτονται και κρίνονται ανεξεταστέοι συχνότερα, ενώ εγγράφονται για πρώτη φορά στο σχολείο σε μεγαλύτερη ηλικία από την αντίστοιχη των κοριτσιών. Μέχρι και στη διαγωγή των μαθητών, όπως αυτή καταγράφεται στους Γενικούς Ελέγχους ανά έτος, φαίνεται να υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα. Οι μαθήτριες χαρακτηρίζονται στο σύνολό τους με «κοσμιωτάτη» διαγωγή ενώ οι μαθητές χαρακτηρίζονται και με «κοσμία», «καλή», «κακή» ακόμα και ως «επίμορφου»⁴. Τα συχνότερα μαθήματα επανεξέτασης φαίνονται να είναι τα Αρχαία Ελληνικά και τα Μαθηματικά και η συνήθης τάξη που επαναλαμβάνεται η Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου και για τα δύο φύλα. Ωστόσο, αν και η σχολική πορεία καταδεικνύει μια σαφή κατίσχυση των μαθητριών έναντι των αγοριών στην ολοκλήρωση των σπουδών τους, η σχολική διαρροή είναι αυτή που κατέχει τα ηνία στην αποτύπωση της σχολικής πορείας των μαθητών.

Η κοινωνική θέση των γυναικών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό ανά τα χρόνια, τον αποκλεισμό ή όχι από τις διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες. Οι επαγγελματικές ομάδες που ανήκουν στα μεσαία ή ανώτερα κοινωνικά στρώματα είναι φορείς αντιλήψεων πιο φιλελεύθερων σε σχέση με τα αγροτικά στρώματα. Οι αντιλήψεις αυτές μετριάζουν την ισχύ των κατεστημένων προκαταλήψεων για τη θέση της γυναίκας και την επαγγελματική της προοπτική. Ακόμα οι ομάδες αυτές βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από άλλες πληθυσμιακές όπως οι γεωργοί για παράδειγμα. Το ότι η πλειονοψηφία των κοριτσιών διαμένει στην πόλη συντελεί κατά πολύ ώστε να καμφθούν και οι ισχυρές ηθικές αναστολές για τη φοίτηση των κοριτσιών τους στο Γυμνάσιο, αναστολές οι οποίες βρίσκονται στον πυρήνα των προκαταλήψεων: τα κορίτσια δεν κινδυνεύουν «ηθικώς», γιατί βρίσκονται μέσα στα χέρια της οικογένειας. Ο μικρός αριθμός των κοριτσιών εγγεγραμμένων από αγροτικές οικογένειες μαρτυρά την αντίληψη που επικρατεί σε αυτές για τη γυναικεία εκπαίδευση. Η σχεδόν πρωτόγονη αγροτική παραγωγή των ετών αυτών έχει απόλυτη ανάγκη εργατικών χεριών. Τα έσοδα από αυτήν είναι συνήθως πενιχρά και η ζωή των αγροτών εξαιρετικά δύσκολη. Κατά συνέπεια η πάλη για επιβίωση συμβαδίζει με τη φτώχεια. Η σημαντικότερη τροχοπέδη λοιπόν στη γυναικεία εκπαίδευση είναι η καλλιεργημένη και παγιωμένη νοοτροπία για τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, η οποία πρέπει να είναι σύμφωνη με τη φύση και τις «θεσμοθεσίες» της κοινωνίας. Οι άντρες, στον αντίποδα της λογικής για τη γυναικεία εκπαίδευση, είναι προορισμένοι για τον κόσμο της δουλειάς, της γνώσης, της δημιουργίας και για να ανταποκριθούν σε αυτά τα αντικείμενα, χρειάζεται να λάβουν τα ανάλογα εφόδια μέσω μιας κατάλληλης παιδείας. Ιδιαίτερα για τα αγόρια τα προερχόμενα από τα κατώτερα στρώματα, η παιδεία και η απόκτηση απολυτηρίου γυμνασίου σηματοδοτεί την οικονομική και κοινωνική τους ανέλιξη.

Με τον όρο «κοινωνική θέση» δεν εννοούμε απλώς το συγκεκριμένο επάγγελμα που ασκεί ένα άτομο, ούτε απλώς τη συγκεκριμένη του τροχιά και πορεία μέσα από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά το στίγμα του μέσα σε έναν ιεραρχικά διαρθρωμένο σχηματισμό, σε ένα σχηματισμό δηλαδή, που για τα άτομα που τον

⁴ Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

συναποτελούν επιτρέπει σχέσεις του τύπου: «ανώτερος-κατώτερος». Η λειτουργία αυτή αντιστοιχεί σε εκείνο το είδος της σχολικής μάθησης που σχετίζεται με την εκτίμηση της «αξίας» του μαθητή και συμπυκνώνει στοιχεία από τις δύο προηγούμενες. Στη διεθνή βιβλιογραφία η παραπάνω λειτουργία αναφέρεται και ως επιλεκτική λειτουργία του σχολείου.⁵

Ο τόπος κατοικίας, σχετιζόμενος με τον κοινωνικό παράγοντα της άνισης πρόσβασης στα πολιτιστικά αγαθά που παρατηρείται ανάμεσα στην ύπαιθρο και στις μεγαλουπόλεις, καθώς και ο αριθμός των μελών της οικογένειας, σχετιζόμενος με τη διαθεσιμότητα πόρων για σπουδές αποτελούν παράγοντες που σχετίζονται με την επιτυχία και μακρά σχολική σταδιοδρομία.⁶ Το κριτήριο της γεωγραφικής απόστασης δείχνει ότι η απόσταση που χρειάζεται να διανύσει ο μαθητής, προκειμένου να φθάσει στο Γυμνάσιο Έδεσσας, επιδρά σημαντικά στον παράγοντα της φοίτησης. Έτσι, εκείνοι οι δήμοι του Νομού Πέλλας που βρίσκονται πιο κοντά στο Γυμνάσιο, συμμετέχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά στο συνολικό πληθυσμό τα χρόνια αυτά. Αντίθετα, οι δήμοι με τη μεγαλύτερη χιλιομετρική απόσταση κατέχουν μικρά ποσοστά και πολλές φορές δεν υπάρχουν καν κορίτσια να φοιτούν στο σχολείο από τις περιοχές αυτές.

Η γενικότερη εικόνα παρουσιάζει μια σαφή υπεροχή της περίπτωσης εγκατάλειψης του σχολείου. Τα ποσοστά που καταγράφει κάθε δήμος στις περιπτώσεις αυτές υπερβαίνουν κατά πολύ το ήμισυ του σχολικού πληθυσμού. Στη διαφορά των ποσοστών πλήρους φοίτησης και απόκτησης απολυτηρίου αποτυπώνεται ακριβώς αυτή η διάσταση της γεωγραφικής ανισότητας. Η απεικόνιση της σχολικής διαρροής δείχνει πως αυτή συναρτάται τόσο με τη χωρική διάσταση του φαινομένου όσο και με την κοινωνική του διάσταση.

Η καταγραφή της προέλευσης των μαθητών φανερώνει πως τα χωριά υποεκπροσωπούνται στον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών. Το ίδιο συμβαίνει και με αυτά που απέχουν μεγάλη χιλιομετρική απόσταση από την Έδεσσα, όπου λειτουργεί το σχολείο. Από την αποτύπωση της γεωγραφικής κατανομής συναγάγουμε πως οι πόλεις είναι αυτές που κατά κύριο λόγο τροφοδοτούν με μαθητές το Γυμνάσιο. Από το Δήμο Έδεσσας, πολύ μικρή είναι η συχνότητα εμφάνισης παιδιών από τα χωριά και ιδιαίτερα από τα χωριά του ορεινού όγκου. Από τους υπόλοιπους δήμους του Νομού Πέλλας βλέπουμε την περιοχή της Αριδαίας να συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά συμμετοχής στο μαθητικό δυναμικό, ακολουθεί αυτή της Σκύδρας και τελευταία έρχεται η περιοχή των Γιαννιτσών. Χαρακτηριστική είναι η ελάχιστη έως μηδαμινή συμμετοχή κοριτσιών από τα μέρη αυτά⁷. Μέχρι και το 1929 τα Γυμνάσια ήταν ολιγάριθμα και λειτουργούσαν κυρίως στα αστικά κέντρα. Με το σκοπό του λοιπόν, το περιεχόμενό του, το πρόγραμμά του, τον τόπο και τον τρόπο που λειτουργούσε ένα Γυμνάσιο εξυπηρετούσε τις ανάγκες εκπαίδευσεως ενός μέρους του πληθυσμού, κυρίως του «αστικού», δηλαδή εκείνου που βρισκόταν «πολύ

⁵ Γκότοβος Ε., Α., *Η λογική του υπαρκτού σχολείου*, Gutenberg, 1^η έκδοση, Σύγχρονη Εκπαιδευτική, Αθήνα 1990, σσ.182-183

⁶ Bourdieu P., & Passeron J-Cl, *Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα*, 2^η έκδοση, Ν. Παναγιώτοπουλος&Μ. Βιδάλη μετάφραση), Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσας, Αθήνα 1996 σσ. 78-79

⁷ Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

κοντά» γεωγραφικά και που ήταν «προετοιμασμένο» κοινωνικά να «προσλάβει» αυτήν την εκπαίδευση που του προσφερόταν.⁸

Ειδικότερα, οι μαθητές που προέρχονται από το Δήμο Έδεσσας, και κυρίως από την πόλη, εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά σχολικής επιτυχίας επί του συνόλου των εγγεγραμμένων και αντίστοιχα τα μικρότερα ποσοστά σχολικής διαρροής. Ακολουθούν οι μαθητές που προέρχονται από τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας, εκτός του Νομού Πέλλας. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι τα συγκεκριμένα παιδιά διαμένουν την περίοδο αυτή στην πόλη της Έδεσσας και ως εκ τούτου έχουν ευκολότερη πρόσβαση στο σχολείο. Ο τόπος κατοικίας Ο τόπος κατοικίας ενός μαθητή παίζει σημαντικό ρόλο ως προς το είδος της φοίτησης. Η απόσταση από το σχολείο, η οποία εκείνη την εποχή διανύονταν με τα πόδια από τους μικρούς μαθητές, ανεξάρτητα από τις καιρικές συνθήκες, λειτουργούσε αποτρεπτικά ως προς τη σταθερότητα της φοίτησης.

Με μια περαιτέρω ταξινόμηση των περιοχών προέλευσης του μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου σε γεωγραφικά διαμερίσματα φαίνεται ότι οι νομοί εκείνοι που είναι όμοροι με αυτόν του Νομού Πέλλας, εμφανίζουν και τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης. Έτσι, το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, και πιο συγκεκριμένα οι περιοχές της Κοζάνης και Φλώρινας, παρουσιάζεται με την υψηλότερη αποτύπωση ακολουθεί αυτό της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας και της Πελοποννήσου. Με μικρότερη αποτύπωση παρουσιάζονται οι περιοχές της Θράκης, της Ηπείρου της Κρήτης, καθώς και των νησιών του Αιγαίου και του Ιονίου.

Αναφορικά με τους μαθητές που κατάγονται από περιοχές εκτός της ελληνικής επικράτειας κι έχουν καταγραφεί στα μαθητολόγια με την ένδειξη «πρόσφυξ», αυτοί φαίνεται να αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι του μαθητικού δυναμικού που παρά τις οικονομικές και κοινωνικές αντιξοότητες κάνει τη δική του προσπάθεια στο χώρο της μέσης εκπαίδευσης. Ο αριθμός τους εμφανίζει μια εντυπωσιακή αύξηση μετά το 1923 και ως το 1930 δηλώνουν ως τόπο καταγωγής τους, κατά την εγγραφή στο σχολείο, την περιοχή από την οποία έχουν έρθει. Από το 1930 όμως κι έπειτα, οι μαθητές που ανήκουν σε προσφυγικές οικογένειες δηλώνουν πια τον τόπο διαμονής τους και όχι τον τόπο καταγωγής τους, με αποτέλεσμα ο αριθμός τους φαίνεται αρκετά μικρότερος.

Πιο συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών που φοιτούν την περίοδο αυτή στο σχολείο προέρχεται από τις περιοχές του Πόντου και της Μικράς Ασίας. Ας μην ξεχνούμε ότι πολλοί από αυτούς είναι φορείς ενός σημαντικού πολιτισμικού κεφαλαίου. Για το λόγο αυτό δεν πρέπει και να μας προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση το γεγονός πως αναλογικά με τον ανδρικό μαθητικό πληθυσμό που φοιτά στο σχολείο, ο γυναικείος πληθυσμός που κατάγεται από τις προαναφερθείσες περιοχές εμφανίζεται να κατέχει τα υψηλότερα ποσοστά εγγραφών επί του συνόλου των εγγεγραμμένων θηλέων μαθητριών⁹. Φαίνεται, δηλαδή, πως οι άνθρωποι αυτοί παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν δεν θέτουν στο περιθώριο την εκπαίδευση των κοριτσιών τους. Οι προερχόμενοι από περιοχές της Ανατολικής Θράκης και της Π.Γ.Δ.Μ αποτυπώνονται με ένα επίσης σημαντικό ποσοστό ενώ λιγότεροι είναι όσοι φοιτούν στο Γυμνάσιο και προέρχονται από τη Βόρεια Ήπειρο και την Αλβανία.

⁸ Μυλωνάς Θ.Ν., *Η αναπαραγωγή των Κοινωνικών Τάξεων μέσα από τους Σχολικούς Μηχανισμούς*, Gutenberg, Αθήνα 2004, σ.37

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία είναι ανάγκη να γίνει στους ορφανούς μαθητές που εγγράφονται αυτήν την περίοδο στο Γυμνάσιο Έδεσσας. Αυτοί αποτελούν το 17% του συνολικού πληθυσμού για τα χρόνια έως και το 1930 και το 11% για τα έτη από το 1930 έως και το 1950. Κατέστη αναγκαίο να διακριθεί η κατηγορία αυτή, γιατί αφενός μεν ο αριθμός των μαθητών είναι μεγάλος, αφετέρου δε επειδή ως πληθυσμιακή ομάδα μέσα στο σχολείο έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, δεδομένου ότι η απουσία του πατέρα λειτουργεί καταλυτικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και στην περαιτέρω εξέλιξη του παιδιού. Ουσιαστικά, πρόκειται για τους μαθητές εκείνους που στο πεδίο των μαθητολογίων ή των γενικών και ειδικών ελέγχων, φέρουν την ένδειξη «ορφανός» στη στήλη με το επάγγελμα του πατέρα. Δεν καταγράφεται βέβαια το επάγγελμα των γονέων των ορφανών παιδιών, όσο αυτοί ήταν εν ζωή, αλλά αποκαλύπτεται μια σημαντική πτυχή της κοινωνίας μέσα στην οποία λειτουργεί το σχολείο τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Με τους περισσότερους από τους ορφανούς να είναι αγόρια και μόλις το 1/3 του πληθυσμού τους κορίτσια, η εξέλιξη της φοίτησής τους αντανakλά πέρα από τις γενικότερες οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες φοίτησης των παιδιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, και την αντίληψη για την προτεραιότητα που έχουν τα αγόρια έναντι των κοριτσιών στην εκπαίδευση, αφού απουσία του πατέρα τα αγόρια είναι εκείνα που πρέπει να λάβουν όλα εκείνα τα εφόδια που θα τους επιτρέψουν να μπουν στην αγορά εργασίας και έτσι να συνεισφέρουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Τα αίτια της τόσο υψηλής αποτύπωσης παρουσιάζουν το δικό τους ενδιαφέρον, καθώς φωτίζουν πλευρές λίγο γνωστές έως σήμερα. Οφείλονται τόσο στις συνεχείς πολεμικές αναμετρήσεις όσο και στα υψηλά ποσοστά νοσηρότητας που εμφανίζει ο πληθυσμός του Νομού Πέλλας και κατ' επέκταση η πόλη της Έδεσσας την περίοδο αυτή, και ιδιαίτερα τις δεκαετίες του 1920 και 1930. Ευλογιά, τυφοειδής πυρετός, δυσεντερία, επιδημία γρίπης, ελώδης πυρετός, αφθώδης πυρετός, φυματίωση είναι μόνο μερικά από αυτά που καταγράφει το Υπουργείο Υγιεινής ως αίτια της νοσηρότητας και θνησιμότητας των κατοίκων του Νομού. Σύμφωνα μάλιστα, με τις εκθέσεις αυτές η αναλογία νοσηρότητας από ελονοσία στην Έδεσσα για τα χρόνια 1923-1924 αγγίζει το 32% για τους γηγενείς και το 25% για τους πρόσφυγες,¹⁰ ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά νοσηρότητας από τη φυματίωση για την περίοδο 1925-1931 ανάμεσα στο 13% και 16%.¹¹

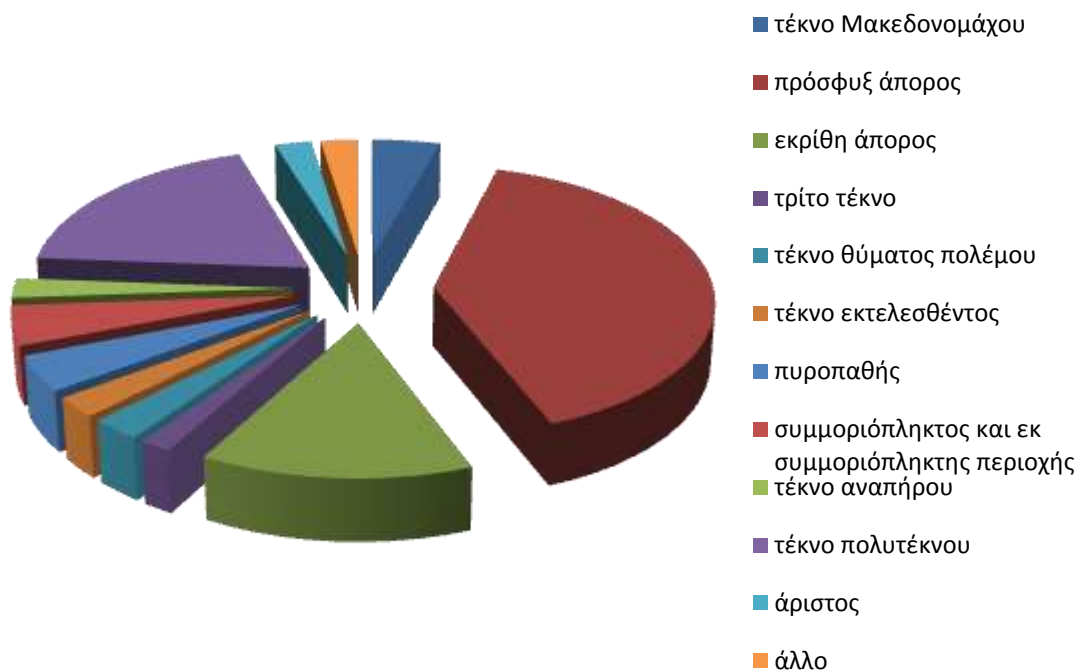
Κλείνοντας, αυτό που μπορούμε να κρατήσουμε ως γενική διαπίστωση είναι ότι πέρα από τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και εκπαιδευτικές αντιξοότητες αυτής της περιόδου, όλο και περισσότεροι μαθητές στο διάβα των χρόνων εγγράφονται στο Γυμνάσιο Έδεσσας, αναζητώντας το δρόμο εκείνο που θα τους επιτρέψει να ανελιχθούν οικονομικά και κοινωνικά. Το αρχειακό υλικό του Γυμνασίου αποτυπώνει εύγλωττα τις ευρύτερες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής και ταυτόχρονα αποτελεί αδιάψευστο μάρτυρα της ιστορικής και εκπαιδευτικής συνέχειας του Νομού Πέλλας, καθώς και του σημαντικού πνευματικού και πολιτισμικού του κεφαλαίου.

¹⁰ *Έκθεσις περί τῆς κινήσεως τῆς ελονοσίας καὶ τῶν ληπτέων κατὰ αὐτῆς μέτρων ἐν τῷ Νομῷ Πέλλης τὸ ἔτος 1927*, Υπουργείο Υγιεινής, Αθήνα 1933, σσ. 154-156

¹¹ Κοπανάρης Φ., *Ἡ δημόσια υγεία ἐν Ἑλλάδι*, Υπουργείο Υγιεινής, Αθήνα 1931, σ. 71

ΓΡΑΦΗΜΑ 1.

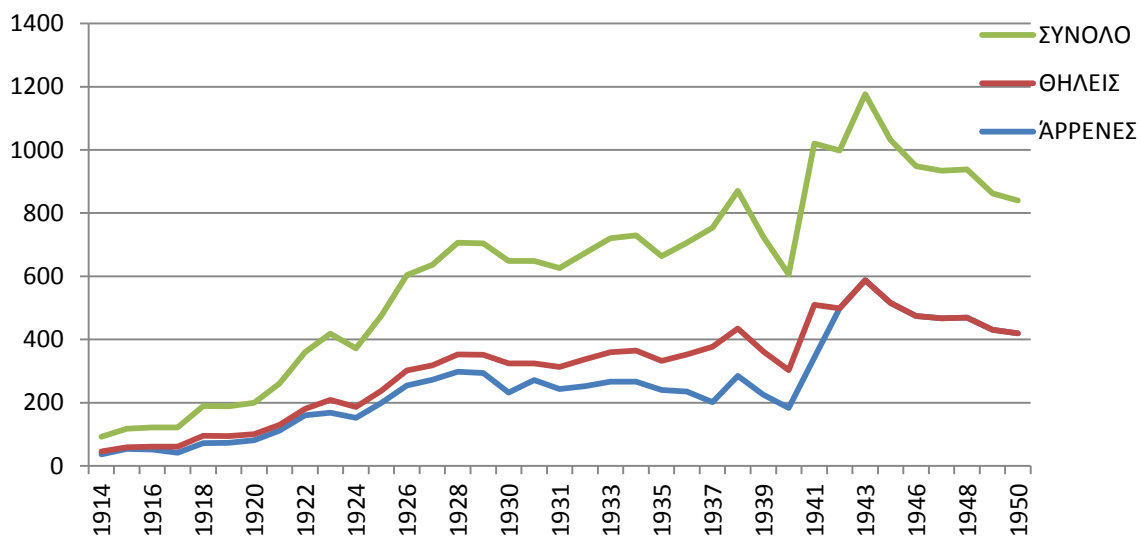
Περιπτώσεις απαλλαγής από τα ετήσια εκπαιδευτικά τέλη
1933-1941 και 1945-1950

Πηγή: Μαθητολογία Γυμνασίου Έδεσσας 1930-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

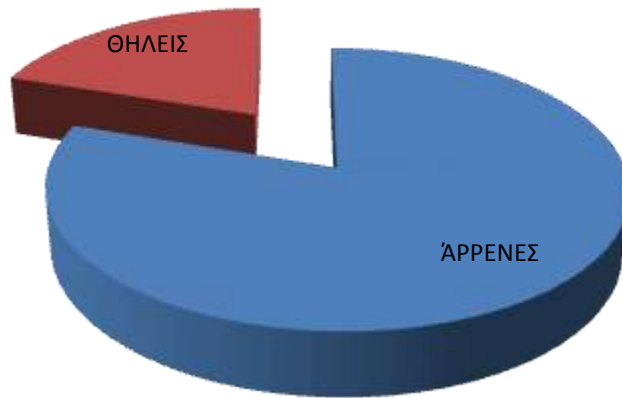
Εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου Έδεσσας
1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.

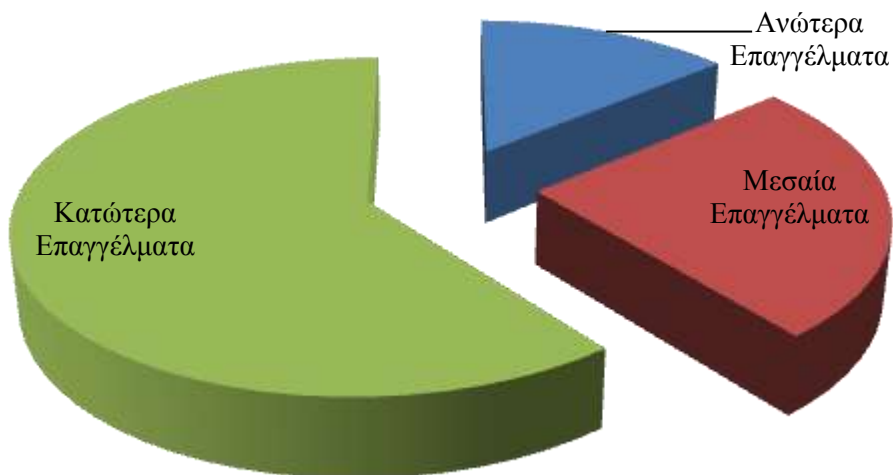
Ποσοστιαία κατανομή του φύλου των μαθητών του Γυμνασίου Έδεσσας
1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.

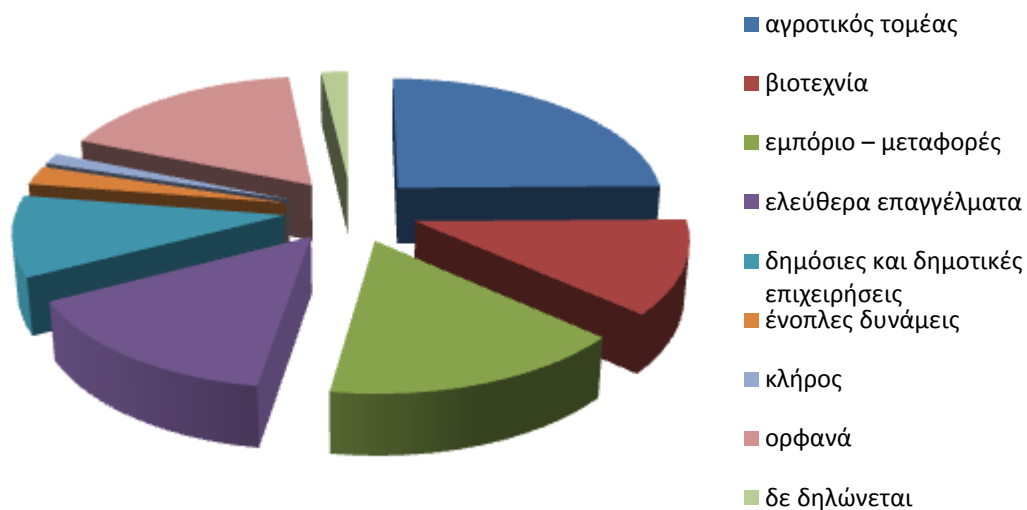
Κοινωνική προέλευση των μαθητών σύμφωνα με το επάγγελμα πατρός
1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 5.

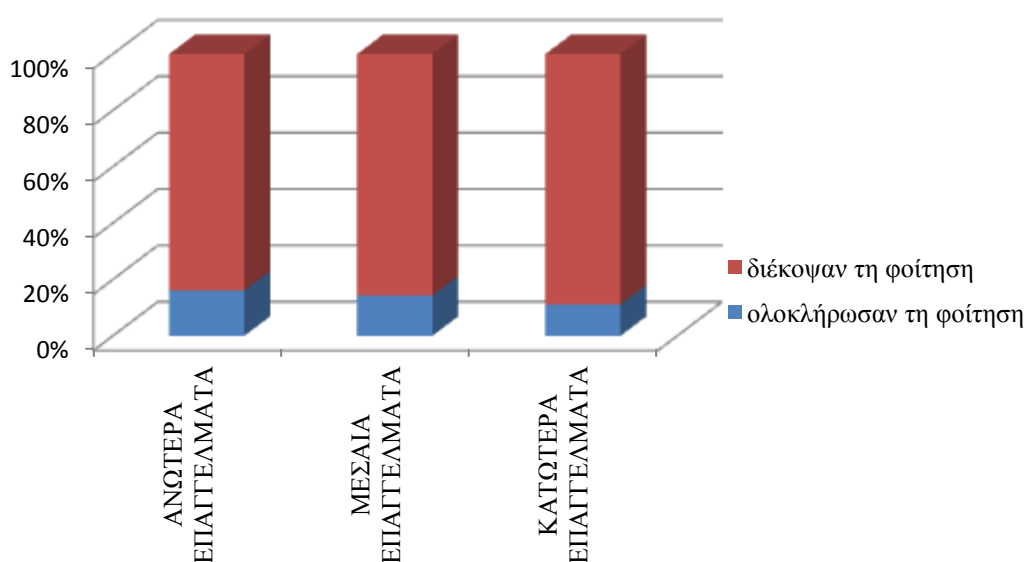
Κοινωνική προέλευση των μαθητών σύμφωνα με το επάγγελμα πατρός
1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 6.

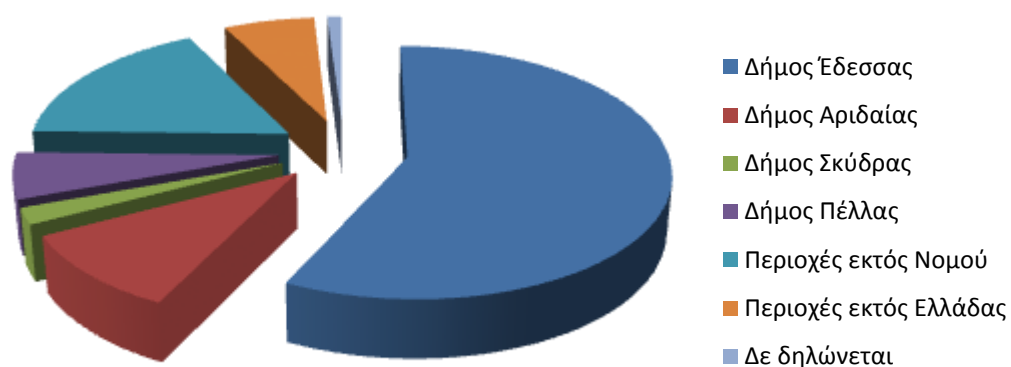
Σχολική πορεία και κοινωνικοεπαγγελματική προέλευση

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 7.

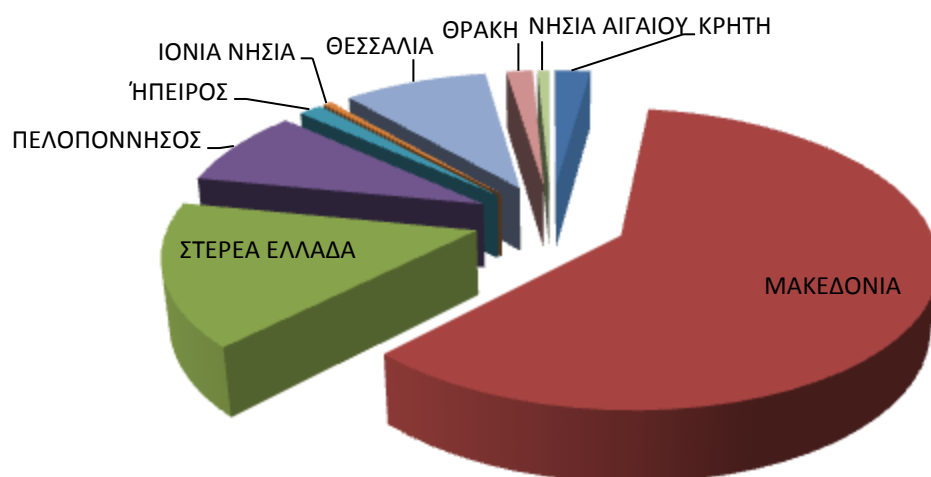
Γεωγραφική κατανομή μαθητών Γυμνασίου Έδεσσας
1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 8.

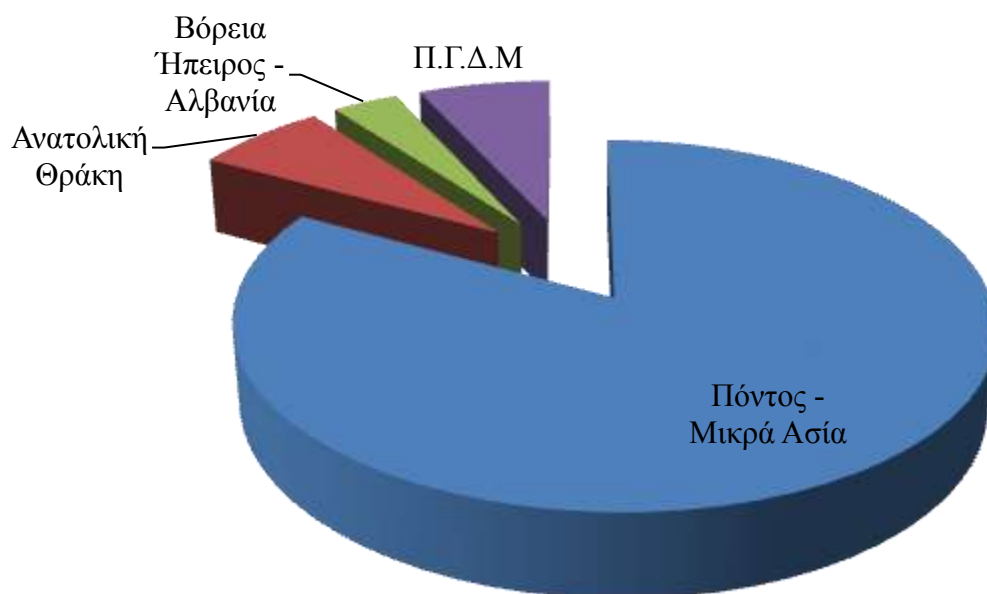
Γεωγραφική κατανομή μαθητών Γυμνασίου Έδεσσας ανά γεωγραφικό
διαμέρισμα 1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 9.

Γεωγραφική κατανομή των εγγεγραμμένων μαθητών των προερχόμενων από περιοχές εκτός Ελλάδας 1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΓΡΑΦΗΜΑ 10.

Ποσοστά ορφανών μαθητών Γυμνασίου Έδεσσας επί του συνόλου των εγγεγραμμένων μαθητών 1914-1950

Πηγή: Γενικοί Έλεγχοι Γυμνασίου Έδεσσας 1914-1950

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση:

Γκότοβος, Ε., Αθαν., Η λογική του υπαρκτού σχολείου, Gutenberg, Αθήνα 1990, 1^η Έκδοση, Σύγχρονη Εκπαίδευση 1986

Έκθεσις περί τῆς κινήσεως τῆς ελονοσίας και τῶν ληπτέων κατά αὐτῆς μέτρων ἐν τῷ Νομῷ Πέλλης τό ἔτος 1927, Υπουργεῖο Υγιεινῆς , Αθήνα 193

Μυλωνάς, Θ.Ν., Η αναπαραγωγή των Κοινωνικών Τάξεων μέσα από τους Σχολικούς Μηχανισμούς, Gutenberg, Αθήνα 2004

Κοπανάρης, Φ., Ἡ δημόσια υγεία ἐν Ἑλλάδι , Υπουργεῖο Υγιεινῆς , Αθήνα 1933

Ξενόγλωσση:

Bernstein, B., Κοινωνιολογική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης με αναφορά στη σχολική επίδοση σε Α. Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Εκπαιδευτικές θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο, Παπαζήση, Αθήνα 1985

Bourdieu P.,& J-Cl.,Passeron , Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα, 2η έκδοση, Ν. Παναγιώτοπουλος&Μ. Βιδάλη μετάφραση), Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσας, Αθήνα 1996